

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประทานการอุปสมบทให้แก่พระอัญญาโกณฑัญญะ นับว่าเป็นการสืบศาสนาयाทเป็นครั้งแรก และทรงประกาศความจริงแห่งชีวิต ด้วยการทรงแสดงพระธรรมจักกัปปวัตตนสูตร เป็นปฐมฤกษ์แห่งการประกาศพระพุทธศาสนา ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน หลังจากนั้นทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระสัทธรรม ด้วยพระพุทธดำรัสว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่ มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์แก่กุล และความสุขแก่พสกนิกรและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน”^๑

สมัยก่อนนิยมใช้คำว่า การปกครองคณะสงฆ์ แต่ปัจจุบันใช้คำว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ซึ่งความสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งและการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนา เป็นการปกครองเพื่อบังคับบัญชาดูแลผู้ใต้บังคับบัญชาให้อยู่ในการปกครองให้เรียบร้อยดีงาม ส่วนการบริหารจะเป็นไปเพื่อการบริหารจัดการในการที่จะดำเนินงานนั้น ๆ ให้สำเร็จ ในการบริหารนั้นพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)^๒ ได้ให้ความหมายของการผู้บริหารเองจะต้องประพฤติธรรมและใช้ธรรมเป็นหลักในการบริหาร และต้องคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งโดยพึงสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ดังพุทธพจน์ที่ว่า

ถ้าเห็นจะได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่กว่าเพราะเสียสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อย เพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขที่ใหญ่^๓ ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงการปกครองคณะสงฆ์หรือการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จึงต้องเห็นพระธรรมวินัยเป็นหลัก เพราะพระธรรมวินัยเป็นทั้ง

^๑วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^๒พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) *พุทธวิธีการบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔). หน้า ๒.

^๓เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓.

โครงสร้างและการจัดสภาพสังคมสงฆ์ให้เกิดความเรียบร้อย และเป็นการพัฒนาบุคลากรในสังคมด้วย ทุกคนจะรู้จักหน้าที่ของตนเอง

พระพุทธศาสนาได้สืบสายหลักธรรมวินัยมาเป็นเวลานาน จึงมีหลักธรรมหนึ่ง คอพระสูตรต้นตอปิฎกที่มาในพระไตรปิฎก วัสสการสูตรในวัสสการพราหมณ์^๔ ครั้งหนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ สารัณทเจดีย์ เขตกรุงเวสาลี ครั้นนั้นเจ้าลิจฉวีหลายองค์ ได้พากันไปเฝ้าพระองค์และสิ่งที่พระองค์ทรงตรัสเตือนเจ้าลิจฉวี คือ การแสดงหลักอปริหานิยธรรม ๗ ประการว่า ตราบใดที่บ้านเมืองใดที่ยังรักษาธรรมทั้ง ๗ ประการนี้ไว้ได้ครบถ้วน บ้านเมืองนั้นก็จะมีแต่ความเจริญฝ่ายเดียว จะไม่มีความเสื่อมเลย ไม่ว่าแคว้นแคว้นใด ๆ จะมีแสนยานุภาพมากมายอย่างไร ก็ไม่อาจรุกรานล่วงล้ำเข้ามาเย้ายืงพิทาได้^๕

หลังจากสังคายนาพระธรรมวินัย ครั้งที่ ๓ พระเจ้าอโศกมหาราช องค์ประธานศาสนูปถัมภก ได้ส่งพระมหาเถระไปประกาศพระพุทธศาสนา ๙ สาย โดยเฉพาะประเทศไทยก็ได้รับผลจากการประกาศพระพุทธศาสนาในคราวนั้น ทำให้พระพุทธศาสนาแผ่ซจรขยายไปทั่วทุกมุมโลก และสร้างประโยชน์สำคัญคือการทำให้เกิดความสามัคคีของคนในชาติ เพราะอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักพุทธธรรมนำชีวิตให้ประชาชนอยู่ดีกินดี^๖

ปัจจุบันพระพุทธศาสนา มีหลักศาสนธรรมที่สามารถน้อมนำไปปฏิบัติ มีศาสนสถานไว้สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และมีศาสนบุคคลคือพระสงฆ์เป็นผู้สืบทอดเจตนารมณ์ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้วเผยแผ่พุทธธรรม ในสังคมไทยให้ความสำคัญกับพระสงฆ์ เนื่องจากเห็นว่าเป็นบุคคลที่มีฐานะพิเศษทางสังคมได้รับการยอมรับนับถือ สังคมไทยให้ความเอื้อเฟื้อและแสดงความเคารพนอบน้อมต่อพระสงฆ์เมื่อได้พบเห็น ยิ่งพระสงฆ์ที่มีวัตรปฏิบัติเคร่งครัดตามพระธรรมวินัยด้วยแล้ว มักจะได้รับการยอมรับนับถือจากพุทธศาสนิกชนอย่างมาก เมื่อพระสงฆ์เป็นแบบอย่างที่ดีของพุทธศาสนิกชนยิ่งทำให้พระศาสนาเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นไป หากพระสงฆ์ประพฤติในทางเสียหายก็จะทำให้ศาสนามีความเศร้าหมองและประชาชนเสื่อมความศรัทธา เมื่อพระสงฆ์ประพฤติดีปฏิบัติชอบ คุณประโยชน์ก็จะเกิดแก่สังคมสงฆ์^๗ การที่พระสงฆ์ต้องเกี่ยวข้องกับประชาชนมากขึ้น ก็ยิ่งควรต้องตระหนักในสมณภาวะและภาระหน้าที่ เกื้อกูลต่อพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง

^๔พระภิกษุภิกษุณ (เผด็จ ทตตชีโว), รัฐศาสตร์เชิงพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้ากรุป, ๒๕๔๙), หน้า ๑๒.

^๕เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑.

^๖พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) และระวี ภาวิไล, ดร., พุทธบริษัทกับพระธรรมวินัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ปัญญา, ๒๕๓๒), หน้า ๙.

^๗พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), เมืองไทยจะวิกฤติถ้าคนไทยมีศรัทธาวิปริต, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗), หน้า ๓๓.

โดยมีการศึกษาปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างถูกต้อง ไม่สร้างความเสื่อมทรามหรือสิ่งที่ไม่ดีงามแก่พระพุทธศาสนา

วัดเป็นศูนย์กลางในชีวิตทางศาสนาและสังคม เป็นแหล่งการสมาคม เป็นที่มาของแหล่งวัฒนธรรม เป็นศูนย์กลางการดำรงชีวิตประจำวัน และเป็นสถานที่แก้ปัญหาต่างๆ ของครอบครัวไทยในชนบท

บทบาทของคณะสงฆ์ในอดีตและปัจจุบันที่ได้รับความเชื่อถือ และเป็นที่ชื่นชมของพุทธศาสนิกชนทั่วไป โดยเฉพาะการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีส่วนช่วยกล่อมเกลাজิตใจและลักษณะนิสัย ของคนไทยให้โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กับบทบาทที่มีต่อการพัฒนาสังคมไทยในด้านต่างๆ รวมทั้งยังรับเป็นภาระในการแก้ไขปัญหาทางสังคม เนื่องจากพระสงฆ์เป็นบุคคลในท้องถิ่นที่ใกล้ชิดปัญหาจึงรู้ซึ่งถึงปัญหาต่างๆ สามารถแก้ไขปัญหาเหล่านั้นได้เป็นอย่างดี

คณะสงฆ์อำเภออุทัย เป็นหนึ่งในเขตปกครองของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ตระหนักถึงความจำเป็นในการจะให้วัดเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่ชุมชนอย่างเช่นในอดีต จึงจำเป็นต้องพัฒนาวัดในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมด้านการเผยแผ่เพื่อประโยชน์แก่ชุมชนพุทธศาสนิกชนนั้น คณะสงฆ์มีบทบาทสำคัญที่สุดเพราะถือกันว่าวัด สถาบันสงฆ์เป็นสถาบันทางจริยธรรม เป็นสถาบันของผู้นำทางด้านจิตใจของสังคม

ฉะนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาบทบาทการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อให้ทราบวิธีการเผยแผ่ ตลอดจนทำให้ทราบปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่ของคณะสงฆ์อีกด้วย อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และเป็นที่ขัดเกลাজิตใจของพุทธศาสนิกชนต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาบทบาทการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนในอำเภออุทัยที่มีต่อบทบาทการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อบทบาทการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในงานวิจัยฉบับนี้มุ่งศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใน ๓ ด้าน คือ ๑) ด้านบุคลิกภาพ ๒) ด้านเนื้อหา และ ๓) ด้านสื่อการสอน

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ปัจจัยส่วนบุคคลได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพการสมรส วุฒิการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน สถานภาพทางสังคม

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ บทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใน ๓ ด้าน คือ

- ๑) ด้านบุคลิกภาพ
- ๒) ด้านเนื้อหา
- ๓) ด้านสื่อการสอน

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนในอำเภออุทัย ซึ่งมีจำนวน ๔๒,๐๘๐^๕ คน ปัจจุบันแบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๑๑ ตำบล คือ ๑. ตำบลคานหาม ๒. ตำบลสามบัณฑิต ๓. ตำบลบ้านทึบ ๔. ตำบลหนองไม้ซุง ๕. ตำบลอุทัย ๖. ตำบลเสนา ๗. ตำบลหนองน้ำส้ม ๘. ตำบลโพสาวหาญ ๙. ตำบลธนู ๑๐. ตำบลข้าเมา ๑๑. ตำบลบ้านช้าง

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ เขตปกครองคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วยตำบล ๑๑ ตำบล

^๕สำนักงานทะเบียนราษฎร อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, “ข้อมูลในอำเภออุทัย”, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๕.

๑.๓.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๕ ถึงเดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ รวมเป็นระยะเวลา ๑๑ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ บทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นอย่างไร

๑.๔.๒ เปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนในอำเภออุทัยที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล แตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

๑.๔.๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีอะไรบ้าง

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ ๑ ประชาชนที่มี เพศต่างกัน มีความเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ ประชาชนที่มี อายุต่างกัน มีความเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓ ประชาชนที่มี สถานภาพการสมรสต่างกัน มีความเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔ ประชาชนที่มี วุฒิการศึกษาต่างกัน มีความเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๕ ประชาชนที่มี อาชีพต่างกัน มีความเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๖ ประชาชนที่มี รายได้ต่อเดือนต่างกัน มีความเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๗ ประชาชนที่มี สถานภาพทางสังคมต่างกัน มีความเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

บทบาท หมายถึง อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะสงฆ์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการงานโดยตรงและงานพิเศษที่ควรจะต้องกระทำ หรือพฤติกรรม ที่คาดหวังสำหรับผู้อยู่ในสถานภาพต่างๆ ว่าต้องปฏิบัติอย่างไร เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคมการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพของตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งที่บุคคลได้รับ ต้องมีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบตามที่กำหนดไว้ตามบทบาทของตำแหน่งนั้น และคล้อยตามความมุ่งหวังของสังคม เช่น บทบาทของผู้บริหารคณะสงฆ์ พฤติกรรมที่แสดงออกในศาสนสถานบริหารคณะสงฆ์

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้พระพุทธศาสนาขยายวงกว้างออกไป ให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินงาน เพื่อให้หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น

คณะสงฆ์ หมายถึง พระสงฆ์ จัดเป็นรัตนะหนึ่งในจำนวนรัตนะสามหรือพระรัตนตรัย ซึ่งได้แก่พระพุทธรัตนะ พระธรรมรัตนะ พระสังฆรัตนะ พระสงฆ์ ได้แก่ ภิกษุ ในพระพุทธศาสนา สาวกของพระพุทธเจ้า ผู้ซึ่งสละเรือนออกบวชตามพระพุทธเจ้า หลังจากได้ฟังคำสั่งสอนแล้วเกิดความเลื่อมใส ต้องการจะได้บรรลุลัทธิตามพระพุทธเจ้าสั่งสอนไว้ ปฏิบัติตามธรรมและวินัยที่กำหนดไว้ในพุทธบัญญัติ

บุคลิกภาพ หมายถึง ลักษณะอันเป็นของจำเพาะแต่ละบุคคล ซึ่งแสดงออกทางท่าทาง ความรู้สึกนึกคิด ความเฉลียวฉลาด ตลอดจนกิริยามารยาท ลักษณะนิสัย และอุปนิสัย

เนื้อหา หมายถึง ข้อมูลต่าง ๆ ที่ต้องใช้ในการวิจัย เนื้อหาสาระที่ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์

สื่อการสอน หมายถึง วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการ ซึ่งถูกนำมาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อเป็นตัวกลางในการนำส่งหรือถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และเจตคติ จากผู้สอนหรือแหล่งความรู้ไปยังผู้เรียน ช่วยให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างสะดวกและมีประสิทธิภาพ และทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนที่ตั้งไว้

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนในอำเภออุทัย
ต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามปัจจัย
ส่วนบุคคล

๑.๗.๓ ทำให้ทราบปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อบทบาทการเผยแพร่ของ
คณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๗.๔ ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนางานเผยแพร่ของคณะสงฆ์